

Monika Struck

Projektowanie pomocy osobom niepełnosprawnym – możliwości i ograniczenia (na przykładzie pomocy osobom niesłyszącym)

Z Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie

Autor ukazuje specyfikę rehabilitacji społecznej osób niesłyszących, z jednej strony jej ograniczenia i napotykaną trudności, z drugiej – możliwości i szanse. Obecnie rehabilitacji osób niepełnosprawnych poświęca się dużo uwagi, dąży się do „wyrównywania szans” tych osób w wielu dziedzinach życia. Wciąż jednak niewiele mówi się o specyfice potrzeb poszczególnych grup niepełnosprawnych, takich jak osoby niesłyszące, a od tego przecież zależy forma i efektywność pomocy tym osobom. W artykule poruszono kwestie dopasowania pomocy do potrzeb i możliwości osób niesłyszących. Podjęto też próbę syntetycznego ujęcia form wsparcia oferowanych osobom niesłyszącym w województwie podkarpackim oraz prezentacji kwestii, o których należy pamiętać, projektując pomoc dla tych osób. Artykuł może być przydatny dla osób zamierzających się zająć pomocą osobom niesłyszącym w obrębie regionu.

Słowa kluczowe: osoby niesłyszące, pomoc, formy wsparcia, rehabilitacja społeczna.

Devising help for the disabled – possibilities and barriers (the example of help to the deaf)

The problem of overweight and obesity among children and young people has become more prominent during last ten years. Dramatic growth of body mass excess is found mainly between inhabitants of highly developed countries of Europe and North America and is strictly connected with the increase of fat content in food parallel with decrease of physical activity. Statistics from the last years show the gravity of the problem, in Poland children suffering excess weight constitute 2,5 – 12% of developmental population, in Europe 6–15% whereas in USA about 25%.

Taking into consideration common occurrence and numerous consequences (diabetes, hypertension) excess weight and obesity during childhood and adolescence have been recognised as diseases associated with the progress of civilization of this century. Regarding above-mentioned risk prophylaxis, which should be implied from early childhood, is of high importance. Prophylaxis of overweight and obesity is a chance for developing countries for achieving real health and economic benefits.

Key words: prophylaxis, overweight, obesity, children, young people

OSOBY NIESŁYSZĄCE W POLSCE

Niepełnosprawność uznawana jest potocznie za przeciwieństwo zdrowia. Zdrowie jednakże, wg Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), to *nie tylko brak choroby, ale pełnia fizycznego, psychicznego i społecznego dobrostanu* [1]. Definicji nie-

pełnosprawności jest wiele i trudno w tym względzie o jednorodność. Nawet w krajach Unii Europejskiej brak jest ujednoliconych wskaźników opisujących niepełnosprawność. W jej definiowaniu na szczeblu europejskim najczęściej wykorzystuje się Międzynarodową Klasyfikację Funkcjonowania Niepełnosprawności i Zdrowia (*International Clas-*

sification of Functioning, Disability and Health - ICF), stworzoną przez WHO i przyjętą podczas Światowego Zgromadzenia na rzecz Zdrowia (*World Health Assembly*) w 2001 roku [2, 3, 4]. Dokument ten podkreśla społeczny aspekt niepełnosprawności i fakt, iż wynika ona z barier i ograniczeń narzucanych osobom z ograniczoną sprawnością przez społeczeństwo [5]. Jest to tzw. model społeczny niepełnosprawności. Jego przeciwieństwem jest tzw. model medyczny, traktujący niepełnosprawność jako odchylenie od normy, chorobę, którą trzeba wyleczyć.

W polskiej literaturze przedmiotu również można spotkać wiele definicji niepełnosprawności. Najważniejsza ze względów praktycznych wydaje się definicja przyjęta w 1997 roku w *Ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, która definiuje niepełnosprawność jako *trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy* [6,7]. Podstawą stwierdzenia czy dana osoba jest niepełnosprawna są odpowiednie dokumenty (orzeczenie o stopniu niepełnosprawności lub o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy albo orzeczenie o niepełnosprawności, wydane przed ukończeniem 16 roku życia.

Podobnie jak w kwestii definiowania terminu „osoba niepełnosprawna”, nie ma zgodności co do definicji osoby niesłyszącej. Sam fakt, iż w języku polskim istnieje wiele określeń na osobę z uszkodzeniem słuchu – np. *niełyszący, głuchy, głuchoniemy* – świadczy o tym, iż daleko jeszcze do stworzenia jednolitej definicji i terminologii [8]. Obecnie coraz częściej używa się pierwszego z tych terminów – *niełyszący* lub *osoba niesłysząca*. Istnieje także wiele metod klasyfikacji uszkodzeń słuchu. Posługując się jedną z nich, B. Szczepankowski opracował definicję osoby z uszkodzonym słuchem, na podstawie której *osoba z uszkodzonym słuchem w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym lub głębokim jest to osoba, której uszkodzenie słuchu, określone audiogramem progowym i przeliczone według tabeli Międzynarodowego Biura Audiofonologii, przekracza 20 dB i kwalifikuje ją do jednego ze stopni uszkodzeń* [9]. Osoby z uszkodzeniem słuchu w stopniu znacznym (powyżej 70 dB) i głębokim (powyżej 90 dB) są uznawane za osoby niesłyszące (głuche). Osoby z uszkodzeniem słuchu w stopniu lekkim i umiarkowanym określane są mianem osób (*lekko*) *niedosłyszących* lub *slabosłyszących*.

Trzeba jednak zaznaczyć, iż częstokroć same osoby niesłyszące, mówiąc o sobie wolą używać określenia *głuchy*. Co więcej, można dokonać rozróżnienia na głuchych – osoby niesłyszące i głuchych – osoby niesłyszące kulturowo, uznające się za mniejszość kulturową i językową, dumne z tego, iż do tej społeczności przynależą. Posługują się one najczęściej polskim językiem migowym (PJM), w przeciwieństwie do tzw. *języka miganego* – systemu językowo-migowego (SJM), który jest czymś na wzór miganej odmiany języka polskiego [10]. Osoby te stanowią hermetyczne środowisko, w ramach którego prowadzą życie towarzyskie, zawierają związki małżeńskie, itp. [8].

W Polsce, według ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego, osoby niepełnosprawne stanowią 14,3% społeczeństwa. Dokładna liczba osób niesłyszących w Polsce jest trudna do ustalenia. Według badania GUS z 2004 roku ponad 14% niepełnosprawnych Polaków to osoby z uszkodzeniami i chorobami narządu słuchu, brak jednak danych na temat charakteru tych uszkodzeń [11]. Szacuje się, iż obecnie w Polsce żyje około 45–50 tys. osób z uszkodzeniem słuchu w stopniu znacznym i głębokim oraz ok. 800–900 tys. osób z uszkodzeniem słuchu w stopniu umiarkowanym [8].

Uszkodzenie słuchu to niepełnosprawność o tyle nietypowa, iż niewidoczna na pierwszy rzut oka, zauważalna dopiero przy próbie bezpośredniego kontaktu. Najpoważniejszym utrudnieniem dla osób niesłyszących wydaje się bariera językowa. Osoby niesłyszące mogą się komunikować z osobami słyszącymi za pomocą języka migowego, odczytywania mowy z ust lub za pomocą pisma. Większość osób niesłyszących (czyli z uszkodzeniem słuchu w stopniu znacznym i głębokim) posługuje się językiem migowym i jest to dla nich niejednokrotnie język podstawowy (pierwszy) [8]. Stąd też w przypadku tych osób komunikacja na piśmie jest niejednokrotnie utrudniona, gdyż język polski jest dla nich językiem obcym. Wyniki nauczania osób niesłyszących języka polskiego są często niezadowolające, co wynika przede wszystkim z różnic między systemem językowym języka migowego (PJM) i języka polskiego. Dosłowne tłumaczenie z języka migowego na język polski robi na odbiorcach wrażenie prymitywnego i jest zwykle oceniane jako nieudolne, co skutkuje częstym uznawaniem osób niesłyszących jako mniej sprawnych intelektualnie niż osoby słyszące.

Odsetek ludzi słyszących posługujących się językiem migowym w Polsce jest wciąż niewielki, bariera w komunikacji stanowi więc poważne utrudnienie, nie tylko w kontaktach prywatnych, ale również przy załatwianiu wszelkich spraw urzędowych czy zawodowych. Można jednak spojrzeć na problem komunikacji osób niesłyszących z innej strony – osoby te po prostu posługują się innym językiem, a przecież trudno uznać posługiwanie się innym językiem za upośledzenie. Takie podejście skutkuje postulatem uznania społeczności osób niesłyszących za mniejszość językową – w Sejmie trwają prace nad ustawą o języku migowym, która miałaby przyznać polskim głuchym status mniejszości językowej – wówczas każdy urząd publiczny będzie musiał zapewnić niesłyszącym tłumacza języka migowego. Co więcej, osoby niesłyszące często reagują negatywnie na określanie ich mianem osoby niepełnosprawnej. [12, 13]. Sytuację osób niesłyszących od sytuacji przedstawicieli mniejszości językowych różni jednak to, iż podczas gdy ci drudzy mają możliwość opanowania języka polskiego, ci pierwsi możliwości te, szczególnie jeśli chodzi o język mówiony, mają ograniczone [8].

Bariera językowa jest ponadto przyczyną trudności w zdobyciu wykształcenia. W szkołach masowych, a nawet szkołach integracyjnych, osoby niesłyszące są często przyjmowane z niechęcią, spowodowaną nieprzygotowaniem tych placówek do kształcenia dzieci z wadą słuchu. Często dzieci niesłyszące nie radzą sobie w tych typach szkół, co powoduje, iż kończą je z wynikami jeszcze słabszymi od absolwentów szkół specjalistycznych. Istnieją zatem specjalne szkoły dla niesłyszących i słabosłyszących. Różnice w programach nauczania, metodyce nauczania oraz przestarzałe wyposażenie powoduje, iż ich absolwenci mają problemy z kontynuowaniem kształcenia w szkołach wyższych (dopiero od niedawna uczniowie tych szkół mogą zdawać egzamin maturalny). Stąd też studenci niesłyszący są na uczelniach grupą najmniej liczną na tle innych niepełnosprawnych studentów, ci zaś, którym na studia udało się dostać, napotykają liczne problemy. Problemy te wynikają przede wszystkim z bariery komunikacyjnej, która ogranicza możliwość korzystania z zajęć oraz powoduje trudności w korzystaniu z fachowej literatury [8, 14, 15].

2. REHABILITACJA SPOŁECZNA I ZAWODOWA OSÓB NIESŁYSZĄCYCH

Osoby niesłyszące, podobnie jak wszystkie osoby niepełnosprawne, mają możliwość rehabili-

tacji. Według *Ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z 1997 roku*, rehabilitacja osób niepełnosprawnych oznacza *zespół działań, w szczególności organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych i społecznych, zmierzających do osiągnięcia, przy aktywnym uczestnictwie tych osób, możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej* [6]. W ustawie wyróżniono trzy rodzaje rehabilitacji: leczniczą, społeczną i zawodową. Rehabilitacja lecznicza (medyczna) ma na celu maksymalne poprawienie stanu zdrowia przy użyciu środków medycznych. Z kolei rehabilitacja społeczna ma na celu umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym, poprzez pobudzanie aktywności społecznej osób niepełnosprawnych, likwidację różnorodnych barier i kształtowanie w społeczeństwie pozytywnych postaw wobec tych osób. Celem rehabilitacji zawodowej jest natomiast ułatwienie osobie niepełnosprawnej uzyskania i utrzymania odpowiedniego zatrudnienia i awansu zawodowego przez umożliwienie jej korzystania z poradnictwa zawodowego, szkolenia zawodowego i pośrednictwa pracy [6]. Poszczególne rodzaje rehabilitacji niejednokrotnie łączą się ze sobą – np. uznaje się, że aktywność zawodowa (szczególnie na otwartym rynku pracy) jest najlepszą drogą prowadzącą do integracji społecznej [7].

Jeśli chodzi o możliwości przygotowania zawodowego niesłyszących, są one bardzo ograniczone. Szkoły dla niesłyszących i słabosłyszących kształcą głównie w zawodach rzemieślniczych i przemysłowych, takich jak: krawiec, monter instalacji budowlanych, kucharz, ogrodnik, ślusarz-tokarz, krawiec odzieży lekkiej, kaletnik, tkacz ręczny, sprzedawca magazynowy, malarz, introligator [16]. Niedostosowanie systemu szkolnictwa zawodowego niesłyszących do aktualnych tendencji na rynku pracy powoduje, iż większość tych osób nie może uzyskać zatrudnienia w wyuczonym zawodzie, albo nie chce w nim pracować. Niestety, bariera komunikacyjna sprawia, iż osoby niesłyszące mają ograniczone możliwości dalszego doksztalcania się poprzez korzystanie z doradztwa zawodowego czy kursów doskonalenia zawodowego [17].

Teoretycznie, możliwość zatrudniania osób niesłyszących jest dość szeroka (niewiele jest bowiem zawodów, w których występuje absolutna konieczność posiadania dobrego słuchu), jednakże w związku z barierami w dostępie do edukacji oraz z trudnościami w komunikacji, poziom ak-

tywności osób niesłyszących jest wielokrotnie niższy niż wśród osób sprawnych (odsetek pracujących osób niesłyszących spadł od 2001 roku aż o 40%) [18]. Jeśli osoby te są zatrudniane, wykonują najczęściej zawody, które nie wymagają wysokich kwalifikacji, czego konsekwencją są niskie wynagrodzenia.

Sytuację osób niesłyszących na rynku pracy komplikuje również fakt, iż spotykają się one z częstą niechęcią pracodawców, spowodowaną głównie uprzedzeniami i stereotypami pokutującymi w społeczeństwie. Najczęściej wynikają one z braku wiedzy i osobistych doświadczeń. Jednym z najczęstszych stereotypów jest uznanie, że wszyscy niesłyszący są tacy sami, wszyscy używają języka migowego, potrafią czytać z ust i nie potrafią mówić. Krzywdzącym mitem jest także przekonanie o niższym poziomie inteligencji osób niesłyszących [17]. Stereotypy te pogłębiane są częstokroć poprzez media, które przedstawiają osoby niesłyszące w sposób dwubiegunowy – albo jako osoby nieradzące sobie z życiem, potrzebujące pomocy, albo jako bohaterów, dokonujących niezwykłych czynów [19]. Stereotypy te negatywnie wpływają na możliwość prawdziwej integracji osób niesłyszących ze społeczeństwem, powodują, iż osoby te wciąż spotykają się z niezrozumieniem, a nawet niechęcią czy odrzuceniem [20].

Ponadto, duża część pracodawców nie jest zainteresowana zatrudnieniem osób niepełnosprawnych, gdyż uważa je za mało mobilne i mało wydajne w pracy. Oferowane przez PFRON dotacje wiążą się ze skomplikowanym systemem ich rozliczania, co powoduje, iż pracodawcy wolą płacić składki na PFRON niż zatrudnić osobę niepełnosprawną [21, 22, 23]. Sytuację osób niesłyszących dodatkowo komplikuje fakt bariery komunikacyjnej – pracodawcy obawiają się, że nie będą mogli efektywnie porozumieć się ze swoim pracownikiem, zaś zatrudnienie tłumacza języka migowego to dodatkowe koszty. Odpowiedzią na te obawy miała być kampania społeczna „Nie musisz nas rozumieć, żeby *wiedzieć, jak nas zatrudnić*”. Spot przedstawiający dwie głuche osoby porozumiewające się językiem migowym w firmie wzbudził jednak pewne kontrowersje [24, 25, 26, 27].

Na niskie zatrudnienie wśród osób niesłyszących wpływa również częsty brak motywacji do podjęcia pracy. Jest to podyktowane niewiarą we własne siły i umiejętności, świadomością ograniczeń wynikających z uszkodzenia słuchu, obawami o to, jak poradzą sobie na rynku pracy. Ponadto, niektórzy wpadają w tzw. „pułapkę rentową” – ponieważ renta ulega zawieszeniu po przekrocze-

niu pewnego poziomu przychodu z tytułu zatrudnienia, obawiają się, iż stracą najpewniejsze źródło swoich dochodów i wolą pracować „na czarno” lub za taką kwotę, która zapewniałaby utrzymanie renty. W dalszej perspektywie sytuacja ta jest jednak bardzo niekorzystna, gdyż demobilizuje niesłyszących do podjęcia pracy i może prowadzić do tzw. wyuczonej bezradności tych osób [17, 28].

3. WSPARCIE OFEROWANE OSOBOM NIESŁYSZĄCYM

Rehabilitacją osób niepełnosprawnych zajmują się m.in. organizacje pozarządowe. Najbardziej znaną i prowadzącą najszersze działania na rzecz osób niesłyszących organizacją jest Polski Związek Głuchych. Jego celem jest zrzeszanie osób niesłyszących i innych osób z wadą słuchu dla zapewnienia im pomocy we wszystkich sprawach życiowych i realizowanie prawa tych osób do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Związek powstał w 1946 roku, działa na terenie całej Polski (16 oddziałów, wiele kół terenowych), otacza swoją opieką i udziela pomocy około 100 000 członkom i podopiecznym [29]. Badania pokazują, iż PZG jest organizacją cenioną w środowisku osób niesłyszących, bardzo dobrze zorganizowaną, oferującą szerokie wsparcie i niejednokrotnie podejmującą nowatorskie inicjatywy [20].

Wsparciem osób niesłyszących na Podkarpaciu zajmuje się PZG Oddział Podkarpacki. Związek prowadzi działalność w 8 kołach terenowych na terenie województwa, udziela pomocy ponad 5 000 członkom i podopiecznym. Prowadzi rehabilitację społeczną niesłyszących poprzez:

- Rehabilitację indywidualną i grupową
- Wsparcie i pomoc rodzinom
- Profilaktykę i terapię uzależnień
- Kluby i zespoły aktywności artystycznej, zawodowej i turystycznej
- Prowadzenie turnusów rehabilitacyjnych
- Udzielanie porad prawnych, pomocy w wypełnianiu dokumentów i w podejmowaniu osobistych decyzji
- Tłumaczenie i omawianie programów TV i artykułów z prasy
- Kursy, szkolenia i wydawnictwa (m.in. wydawanie jedyne go czasopisma na Podkarpaciu poświęconego sprawom osób z wadą słuchu – „Cisza podkarpacka”) [30, 31].

Ponadto, PZG prowadzi kursy języka migowego dla wolontariuszy, pracowników służb społecznych i urzędników. Dzięki temu zmniejsza się bariera komunikacyjna uniemożliwiająca niesły-

szącym kontakty z otoczeniem i załatwianie spraw urzędowych.

Związek prowadzi także działania związane z aktywizacją zawodową swoich podopiecznych. W 2007 r. zorganizował 3 grupy niesłyszących, które wzięły udział w ogólnopolskim projekcie „Gotowi do pracy”. W tym samym roku, z inicjatywy PZG powstała pierwsza na Podkarpaciu, a najprawdopodobniej także w Polsce, spółdzielnia socjalna „Dance”, prowadząca działalność usługową i krawiecko-artystyczną [32].

4. PROJEKTOWANIE POMOCY OSOBOM NIESŁYSZĄCYM

Integracja z Unią Europejską dała Polsce wiele możliwości wykorzystywania funduszy unijnych, także na rehabilitację osób niepełnosprawnych. Projektując pomoc dla tej grupy osób należy jednak mieć na uwadze ich specyficzne potrzeby, możliwości i ograniczenia, tak, by maksymalnie zwiększyć efektywność organizowanej pomocy. Jak już wspomniano, osoby niesłyszące to specyficzna grupa osób niepełnosprawnych. Bariera komunikacyjna sprawia, iż niejednokrotnie mają one trudności z braniem udziału w projektach skierowanych ogólnie do osób niepełnosprawnych, stąd też potrzeba tworzenia projektów skierowanych w sposób szczególny do osób niesłyszących.

Należy pamiętać, iż osoby niesłyszące, tak jak i osoby sprawne, różnią się między sobą także umiejętnościami komunikacyjnymi. Niektóre z nich mają dobrze opanowany wzrokowo-słuchowy odbiór mowy, posługują się językiem polskim w stopniu dobrym, często nawet nie znają języka migowego, dla innych zaś jest on podstawową formą komunikacji. Planując wszelkie zajęcia dla osób niesłyszących należy więc liczyć się z koniecznością stałego zatrudnienia tłumaczy języka migowego – bowiem odczytywanie mowy z ust wymaga dużej koncentracji i bliskiej odległości od rozmówcy, jest więc możliwe tylko przez dość krótki czas [8].

Jak już wspomniano, system kształcenia osób niesłyszących nie jest dostosowany do realiów polskiego rynku pracy. Warto zwrócić szczególną uwagę na to, iż osoby niesłyszące często wykazują zdolności artystyczne i manualne, zaś światowe doświadczenia wskazują, iż sprawdzają się one w takich zawodach jak artysta-plastyk czy protezyk dentystryczny [8]. Dużą szansą dla niesłyszących jest postępująca informatyzacja. Internet stał się dla wielu niesłyszących swoistym „oknem na świat”, doskonałym sposobem na ograniczenie

bariery komunikacyjnej i poszerzenie wiedzy. Dowodem na aktywność niesłyszących na tym polu jest wiele stron internetowych poświęconych ich problemom. Chociażby w Polsce istnieją m.in. takie strony: jak: <http://glusi.pl/>; <http://www.defaf.pl/>; <http://onsi.pl/>; <http://www.sluch.prv.pl/>; <http://glusi.blox.pl/html>; <http://www.slabslyszacy.pl/> [33, 34]. Niesłyszący często decydują się na pracę z użyciem komputera, wydaje się więc zasadne, by do oferowanych kursów doskonalenia zawodowego włączyć kursy obsługi komputera na różnych poziomach zaawansowania. Trzeba jednak pamiętać o barierach językowych – zapewnieniu tłumacza języka migowego, dostosowaniu technik dydaktycznych do możliwości niesłyszących, co może nieco wydłużyć czas potrzebny na realizację zajęć. Należy np. pamiętać o tym, by informacje wizualne i mówione podawane były po kolei oraz by przekazywane były w miarę prostym językiem, bez pojęć abstrakcyjnych czy gry słów [17]. Najlepszym wyjściem jest konsultacja programu nauczania ze specjalistami lub osobami znającymi dobrze środowisko niesłyszących, np. działaczami Polskiego Związku Głuchych.

W rozwoju zawodowym osób niesłyszących pomoc może także odpowiednio dopasowany system doradztwa zawodowego. Wskazane jest indywidualne podejście do każdej osoby niesłyszącej, rozpoznanie jej potrzeb, aspiracji i możliwości, a następnie zaplanowanie ścieżki kariery zawodowej. Pomocne mogą być w tym względzie także warsztaty psychologiczno-doradcze, pozwalające na zwiększenie poczucia własnej wartości oraz nabycie wiedzy i umiejętności niezbędnych na rynku pracy [17].

Podkreślić należy także, iż w kształceniu niesłyszących często pomijana jest kwestia nauki języków obcych, a przecież jest to obecnie jeden z warunków znalezienia interesującej i dobrze płatnej pracy. Ponadto, dzięki znajomości języków obcych, niesłyszący mogą porozumiewać się z ludźmi na całym świecie, poszerzać swoją wiedzę, podróżować. Na niektórych uczelniach wyższych dostrzeżono ten problem i pojawiły się lektoraty języków obcych przeznaczone specjalnie dla studentów słabosłyszących i niesłyszących [35, 36]. Niestety, tylko część niesłyszących studiuje i może uczestniczyć w takich zajęciach. Zasadne wydaje się więc prowadzenie kursów języków obcych przeznaczonych specjalnie dla tej grupy osób poza systemem szkolnictwa wyższego i średniego.

W związku z dużym bezrobociem osób niesłyszących, sprawą niezwykle ważną jest tworze-

nie projektów mających na celu aktywizację zawodową tej grupy osób. Z racji tego, iż większość z tych osób ma orzeczoną niepełnosprawność w stopniu lekkim lub umiarkowanym, nie są one grupą preferowaną do zatrudnienia w Zakładach Aktywności Zawodowej i Zakładach Pracy Chronionej, zaś bariera komunikacyjna w znacznym stopniu utrudnia im podjęcie zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Korzystne wydaje się więc zatrudnienie niesłyszących w spółdzielniach socjalnych. Dają one osobom należącym do grup w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym także osobom niepełnosprawnym, szansę na rozpoczęcie działalności gospodarczej przy minimum wkładu finansowego. Podstawowym celem spółdzielni jest powrót tych osób do uregulowanego życia społecznego i zawodowego, a także prowadzenie przedsiębiorstwa w oparciu o wspólną pracę. Ponadto spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną, kulturalno-oświatową oraz społecznie użyteczną – zarówno na rzecz swoich członków, jak również środowiska lokalnego[37].

W celu podwyższenia wskaźnika zatrudniania osób niesłyszących na otwartym rynku pracy wskazane byłyby także kampanie społeczne promujące obraz osób niesłyszących jako aktywnych zarówno na polu zawodowym, jak i społecznym. Ich organizacja wymaga jednak gruntownego przemyślenia, tak by działania podejmowane w ich obrębie pomagały obalać negatywne stereotypy i znosić bariery, zamiast je wzmacniać. Dobrym rozwiązaniem byłoby również organizowanie inicjatyw umożliwiających zapoznanie potencjalnych pracodawców z korzyściami płynącymi z zatrudniania osób niesłyszących. Pozytywne efekty mogłyby przynieść także bezpłatne kursy języka migowego dla przedstawicieli zakładów pracy wyrażających wolę zatrudniania niesłyszących pracowników.

Reasumując, podkreślić należy, iż obecnie istnieje wiele możliwości pomocy osobom niepełnosprawnym, w tym także osobom niesłyszącym. Jednak by pomoc ta była efektywna i odpowiadała na realne potrzeby potencjalnych beneficjentów, ważne jest ich wcześniejsze rozpoznanie i dopasowanie form pomocy do możliwości i preferencji tych osób. Powyższy artykuł jest próbą nakreślenia ogólnych możliwości i ograniczeń wynikających ze specyfiki pomocy osobom niesłyszącym. Wsparcie w projektowaniu takiej pomocy można również uzyskać w organizacjach zajmujących się problemami osób niesłyszących na danym terenie (np. oddziały lub koła terenowe PZG), gdyż za-

zwyczaj dysponują one najaktualniejszymi informacjami o tym środowisku i są w stanie wskazać pożądane kierunki działań pomocowych.

PIŚMIENNICTWO

1. http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf, tłum. własne
2. Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie ujednoczenia wskaźników dotyczących niepełnosprawności jako instrumentu monitorowania strategii europejskich, Dziennik Urzędowy C 010, 15/01/ 2008 P. 0080 – 0082, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:010:0080:01: PL: HTML>.
3. <http://www.unic.un.org.pl/niepelnosprawnos/definicja.php>
4. I. Marszałek, *Społeczny kontekst niepełnosprawności*, „Seminare”, 2007, 24, 326–327.
5. B. Szluz, *Osoby niepełnosprawne w Unii Europejskiej – sytuacja i perspektywy*, „Seminare”, 2007, 24, 339.
6. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, DzURP 1997 Nr 123, poz 77.
7. A. Kurzynowski, *Osoby niepełnosprawne w polityce społecznej państwa [w:] Rehabilitacja i zatrudnienie osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy*, pod red. J. Mikulskiego, A. Kurzynowskiego, Warszawa 2004, 17, 20–22, 30.
8. B. Szczepankowski, *Niesłyszący – głusi – głuchoniemi. Wyrównywanie szans*, Warszawa 1999, 19–28, 46, 100, 119, 135, 172–177, 216–217, 240–243.
9. B. Szczepankowski, *W obronie głuchoniemego – rozważania nad terminologią*, „Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej” 1997, 1 (151), 113.
10. O. Woźniak, *Głusi swój język mają*, „Gazeta Wyborcza”, 05.04.2008, <http://wyborcza.pl/1,76842,5089977.html?as=1&ias=2&startsz=x>
11. Stan Zdrowia Ludności Polski 2004, http://www.stat.gov.pl/gus/45_658_PLK_HTML.htm
12. <http://www.slaboslyszacy.pl/info,249.html>
13. <http://glusi.blox.pl/html/1310721,262146,169.html?12>
14. <http://wyborcza.pl/1,76842,5089977.html?as=1&ias=2&startsz=x>
15. M. Sak, *Wybrane problemy kształcenia na poziomie wyższym studentów z uszkodzonym słuchem*, Kwartalnik Edukacyjny, 2005, 2 (41), 5-6
16. B. Szczepankowski, *Dwa światy niesłyszących*, „Świat Ciszy”, 1998, 1, http://www.pzg.org.pl/sc/sc_opinie_ds.asp
17. Spis szkół zawodowych dla osób niesłyszących i słabosłyszących – http://www.glusi.pl/edukacja/szkoly_z.html
18. R. Ossowski, A. Pauszek, *Uwarunkowania aktywności zawodowej osób niesłyszących i niedosłyszących [w:] Osoby z ograniczoną sprawnością na rynku pracy*, pod red. A. Brzezińskiej, Z. Woźniaka, K. Maja, Warszawa 2007, 183-184, 193-195, 197.
19. *Pracy jak na lekarstwo*, „Gazeta Prawna”, 2005, 252, <http://egp.gazetaprawna.pl/index.php?act=mprasa&sub=article&id=119285>
20. D. Buttler, *Inni?*, „Piar.pl”, 2005, 6, <http://www.piar.pl/index.php?a=46&wiecej=88>

21. A. Jastrzębowska, *Osoby z deficytami słuchu* [w:] *Osoby z ograniczoną sprawnością na rynku pracy – portret środowiska*, pod red. W. Łukowskiego, Warszawa 2007, 265
22. J. Ćwiek, A. Czajkowska, *Niepelnosprawny rynek pracy*, „Gazeta Wyborcza”, 2005, 177, dodatek PRACA, s.1 (<http://szukaj.wyborcza.pl/archiwum/1,0,4435398.html?kdl=20050801GW&wyr=>).
23. <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/19947>
24. List do Marszałka Sejmu RP - http://www.solidarnosc.org.pl/news/2003/archnews/listopad/156_03.htm
25. <http://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,74785,4494626.html>
26. <http://www.piotrorganista.pl/index.php/2007/12/11/pisz-interesujaco-dla-odbiorcow-nie-dla-siebie>
27. <http://daniel-koziarski.blog.pl/m,9,page,3,r,2007,index.html?ticaid=66443>
28. http://www.kampaniespoleczne.pl/artykuly.php?artykul_id=225&action=szczegoly
29. <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/23515>
30. http://www.pzg.org.pl/zgpzg/zgpzg_dzialalnosc.htm
31. Ulotka dotycząca działalności PZG Oddział Podkarpacki
32. www.pzg.rzeszow.pl
33. <http://bazy.ngo.pl/search/info.asp?id=44304&p=daneSzczegolowe>
34. A. Tomczyk, *Spółdzielnia socjalna*, <http://ww6.tvp.pl/View?Cat=400&id=708869>
35. <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosci/71417.html>
36. B. Bobeł, D. Wróbel, *Media i komunikowanie masowe w życiu osób z uszkodzonym narządem słuchu* [w:] *Potrzeby osób niepełnosprawnych w warunkach globalnych przemian społeczno-gospodarczych*, pod red. H. Ochonczenko M. A. Paszkowicz, tom II, Kraków 2006, 345-361,
37. <http://www.bon.uj.edu.pl/sluch.htm>
38. http://www.bon.uw.edu.pl/lektoraty_jezykowe.html#tresc_strony
39. <http://galaxy.uci.agh.edu.pl/%7EEda/da.html>
40. Ustawa z dn. 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach społecznych DzURP 2006, Nr 94, poz. 651

Monika Struck
Wyższa Szkoła Informatyki
I Zarządzania
Rzeszów

Praca wpłynęła do Redakcji: 31 sierpnia 2008
Zaakceptowano do druku: 4 września 2008